

studie; z nich klade na první místo výzkum vývoje nadaných dětí, prováděný v letech 1921 až 1946 na Stanfordské universitě kolektivem pracovníků za vedení Lewise M. Termána.

V krátké zprávě nelze naznačit bohatství podnětů, které se autorovi podařilo soustředit v této knize, založené na dlouhodobých výzkumných zkušenostech i na důkladné znalosti americké literatury z této oblasti. Prostý sloh, logická vyříbenost a poutavost studie svědčí o tom, že doporučované zásady pro zpracování vědecké práce vztahuje autor v plné míře i na svou práci vlastní. Na takto široce a systematicky koncipovanou knihu o pedagogickém výzkumu budeme v české pedagogice pravděpodobně ještě nějakou dobu čekat.

Vladimír Jůva

Dagmar Čapková, *Předškolní výchova v díle J. A. Komenského, jeho předchůdců a pokračovatelů*, SPN, Praha, 1968, 273 stran.

Ve své studii řeší autorka vývoj názorů na předškolní výchovu a praktických pokusů o její uskutečnění v různých historických údobích se zvláštním zaměřením na dílo Jana Amosa Komenského, jeho předchůdců a pokračovatelů.

Kniha je rozčleněna do sedmi kapitol: Úvodní kapitola je věnována zhodnocení významu Komenského, v druhé se pojednává o teorii a praxi výchovy nejmenších dětí před J. A. Komenským, v třetí o pojetí výchovy a vzdělání v pracích Komenského, v čtvrté o základních aspektech, z nichž vycházel při určování obsahu a metod výchovy a vzdělání dětí předškolního věku. V páté kapitole je provedena analýza knihy *Orbis pictus* z hlediska problematiky obsahu a metod výchovy a vzdělání, šestá, nejrozsáhlejší, je zaměřena na působení myšlenek Komenského v jednotlivých etapách vývoje pedagogiky v českých zemích a na Slovensku. Poslední kapitola se zabývá posouzením vlivu Komenského v současném systému výchovy dětí předškolního věku.

Autorka podrobně sledovala v díle Komenského myšlenky týkající se výchovy a vzdělání předškolních dětí, a to v několika rovinách. Zjišťovala jeho vliv na demokratizaci školství, přesně vymezila funkci jeho myšlenek a jejich význam v dobových souvislostech a v ideovém kontextu jeho celého díla. Oceňuje a vyzvedává Komenského předškolní výchovný systém jako celek a jeho sepětí se základní školou. Jeho koncepce kritérií pro vzdělávání a výchovu dětí v předškolním věku je autorkou všestranně zhodnocena a srovnána s dnešním stavem řešení tohoto problému. Toto hodnocení je možno považovat za největší přínos publikace. Je v něm obsaženo vyhodnocení požadavků na vědomosti, dovednosti a návyky, které mají tvořit systém, na výběr a utřídění poznatků podle důležitosti a na vztahy mezi jednotlivými složkami výchovy vzhledem k jejich obsahu.

Konfrontace se současným stavem ukazuje některé základní shody i rozdíly mezi dnešní pedagogikou a systémem, který náš přední myslitel propracoval. Je zajímavé, že právě v oblasti rozumové výchovy, která bývá právem považována za integrální složku v harmonické, všestranné výchově člověka a zejména dorůstajícího pokolení, se dnešní obsahová hlediska překvapivě blíží požadavkům Komenského. V ostatních složkách lze sledovat řadu shod, ale i rozdílu, které jsou historicky podmíněné. Autorka vyzvedává Komenského metodu didaktické redukce, která bývá u současných badatelů zanedbávána.

Publikace je zpracována velmi přehledně, autorka v ní zdařile utřídila rozsáhlý historický i faktický materiál a zhodnotila jej. Teoretický i praktický pedagogicko-didaktický odkaz Jana Amosa Komenského byl a bude stále nově interpretován a uváděn do nových souvislostí a vztahů k současné pedagogice. Způsob, jakým to učinila Dagmar Čapková, je velmi precizní a z metodologického hlediska příkladný.

Lili Monatová

Vladimír Jůva, *Die ästhetische Erziehung der Jugend I*, Spisy University J. E. Purkyně, filosofická fakulta, č. 124, Brno 1967, 135 stran.

Neexistuje mnoho prací, které se zabývají teorií estetické výchovy mládeže. A proto každá studie, která se obrací k této problematice, vzbuzuje pozornost, neboť pomáhá probouzet oprávněné místo výchovné oblasti donedávna značně opomíjené. To platí v plné míře o práci Vladimíra Jůvy. Nevyčerpává samozřejmě veškerou problematiku, ale usiluje o analýzu některých základních otázek estetické výchovy. Studie obsahuje tři díly. První díl je věnován metodologickým otázkám teorie estetické výchovy, druhý přehlíží vývoj této výchovy od antiky až po současnou dobu a závěrečný díl je pojat jako řešení stěžejních otázek moderní koncepce estetické výchovy mládeže.

V oddílu o metodologických problémech řeší autor předmět teorie estetické výchovy, její vztah k jiným oborům, systém jejich hlavních problémů a její výzkumné metody. Aby postihl podstatu estetické výchovy, vychází autor z předmětu estetiky, srovnává užší a širší pojetí estetické výchovy a formuluje tuto výchovu jako rozvoj estetického postoje jedince ke skutečnosti. Poté se zabývá vztahem teorie estetické výchovy k jiným vědeckým oborům; přitom zdůrazňuje nejtěsnější vztah k estetice a k vědám o umění a poukazuje na aspekty psychologické, fyziologické a sociologické. Je samozřejmé, že existuje spojitost i s jinými obory, což je dáno tím, že problematiku estetické výchovy můžeme zkoumat z nejrůznějších stránek.

Na tuto část ústrojně navazují kapitoly věnované základním problémům teorie estetické výchovy a výzkumu uvedené problematiky. Za nejdůležitější považuje autor rozbor teoretických východisek daných jednotlivými vědeckými disciplínami, se kterými je teorie estetické výchovy spjata. Na tomto základě můžeme rozebrat jak funkci estetické výchovy, tak určit její cíle a úkoly. Dalším významným problémem je vztah estetické výchovy k ostatním složkám, a to k výchově rozumové, mravní, tělesné, technické a pracovní. V neposlední řadě tvoří problematiku teorie estetické výchovy i principy, formy a metody této výchovy. Pokud jde o výzkum dané problematiky, uvádí autor dva zdroje vědeckých informací: historický vývoj estetické výchovy a současnou výchovnou praxi. Při řešení koncepčních problémů vyzvedá historickosrovnávací metodu, která byla v posledním období neprávem opomíjena, ačkoliv její pomocí můžeme získat názorný obraz o různých modelech estetické výchovy a inspirovat se jimi. Neméně důležitým zdrojem je výzkum současné esteticko-výchovné praxe. Při něm je třeba zdůraznit komplexní použití jednotlivých metod, ať již jde o pozorování, experiment, rozhovor, dotazník aj. Můžeme říci, že první část Jívovy práce je pokusem o nový teoretický přístup k problematice estetické výchovy.

V oddíle o vývoji esteticko-výchovných snah autor postupně rozebírá estetickou výchovu v antické a středověké pedagogice, její rozmach od renesance, estetickou výchovu v pedagogických systémech XIX. století, novodobé snahy v této oblasti od konce XIX. století a poslední estetickou výchovu v české pedagogice. Staletý vývoj je dokladem různého přístupu k estetické výchově. Na jedné straně existovaly směry, které jí stavěly na přední místo (antika, renesance, esteticko-výchovné hnutí na přelomu XIX. a XX. století), na druhé straně pak ty, které jí přisuzovaly místo jen na okraji výchovné práce. S různým přístupem se setkáváme i v samém pojetí estetické výchovy (důraz na uměleckou nebo mimouměleckou složku, na aktivní nebo receptivní stránku apod.). A tak v historii této složky výchovy před námi náznorně defilují etapy vývoje výchovy se svými typickými směry a autory i jejich přístupem k estetické výchově.

Rozborem názorů na estetickou výchovu zjišťuje autor základní vývojové tendence nejenom v minulosti, ale i v současné době, a ve třetím oddílu práce formuluje své stanovisko a své pojetí estetické výchovy. Jde mu především o konkretizaci úkolů estetické výchovy, které shrnul do čtyř skupin: 1. soustavně rozvíjet adekvátní vnímání, chápání, citové prožívání a hodnocení uměleckých děl a estetické stránky reality; 2. seznámit se základními uměleckými díly národní i světové kultury, s jejich tvůrci a interprety a s hlavními etapami vývoje umění; 3. rozvíjet základní umělecké schopnosti a dovednosti v oblasti jednotlivých umění; 4. uměním a estetickou hodnotou mimoumělecké reality obohacovat poznání mládeže a zůslechťovat její myšlení, citění, chování a pracovní činnost. Je zřejmé, že je zde nastíněno širší pojetí estetické výchovy, že autorovi jde o estetickou stránku veškeré reality, že si plně uvědomuje její vzrůstající vliv ve výchově.

Od úkolů estetické výchovy přechází pak k jejímu významu. Z hlediska rozvoje jedince má tato výchova mnoho funkcí: pomáhá člověku být vnitřně bohatším a citlivějším, rozvíjí jeho poznání, fantazii i tvořivost a vede ho k estetizaci celého životního stylu. Samostatnou kapitolu věnuje autor principům estetické výchovy, které bývají v praxích tohoto druhu pohřbenu popelkou, nebo nejsou uváděny vůbec. Jůva věnuje pozornost nejenom obecným principům, ale také těm, které se objevují v estetické výchově jako specifické.

Důležitou otázkou si klade v další kapitole: Jak vybírat a systematizovat umělecká díla v estetické výchově? Zdálo by se, že odpověď je zcela jednoduchá Avšak ve skutečnosti tomu tak není. Proto je velkým kladem publikace, že se o řešení této otázky pokouší. Na první místo jsou při výběru postavena kritéria umělecká, pak následují kritéria psychologická, obecně pedagogická a esteticko-výchovná s podrobným odůvodněním, proč jsou nutná a proč jsou takto seřazena. V neposlední řadě se autor také zamýšlí nad tím, jak postupovat při uspořádání a systematizaci uměleckého materiálu, aby byl zachován požadavek rozmanitosti i jednotnosti, postupnosti i cykličnosti. Poslední otázkou, kterou si autor klade, je otázka forem estetické výchovy. Vidí tři základní formy, jejichž prostřednictvím se může estetická výchova uskutečňovat. Nejširší a nejsystematičtější základ této výchovy se získává ve škole. K ní se řadí mimo-

školský systém a posledním článkem, který je současně i článkem výchozím, je estetická výchova v rodině.

Celá studie je analytické povahy, chce ukázat problémy, některé rozpracovává, nečiní si však nárok na konečné řešení složitých otázek spojených s problematikou estetické výchovy mládeže. Celkově lze říci, že Jůvova kniha svědčí o velkém úsilí podat ucelenou teorii estetické výchovy, že autor využívá nejnovějších poznatků a že navazuje organicky na svou dosavadní práci. V publikaci je celá řada zajímavých postřehů, náznaků i nových pohledů, které jistě budou podrobněji rozpracovány v chystaném druhém dílu jmenované knihy. Pedagogům, teoretikům i praktikům se tak dostane do rukou velmi cenný a užitečný materiál.

Zdena Veselá

Ondrej Pavlík a Ján Kotoč, *Mravná výchova I*, SPN, Bratislava 1963, 564 stran. Kolektiv VÚP, *Mravná výchova II, zásady, metody, formy a prostriedky*, SPN, Bratislava 1967 (1. vyd. 1963), 387 stran.

První kniha je z těch děl, zabývajících se socialistickou mravností a mravní výchovou, které byly i u nás podníceny událostmi XX. a XXII. sjezdu KSSS. Akademik Pavlík (autor osmi z devíti kapitol knihy) však řeší především podstatné problémy pedagogické. Uvedme jen namátkou: konstatuje, že celá dosavadní pedagogika používá běžně propracované teorie rozumové výchovy (didaktiky), ale minimálně se zajímá o vypracování teorie výchovy mravní. Upozorňuje na skutečnost, že v moderní společnosti, se stupněm její organizovanosti a technické vyspělosti, roste dosah morální odpovědnosti jedince vůči ostatním členům společnosti. Zjišťuje, že v naší škole přetrvává do jisté míry pedagogický intelektualismus, který preferuje rozumovou výchovu a zanedbává všechny ostatní složky výchovy.

Co však kladně odlišuje tuto knihu od jiných publikací s tematikou mravní výchovy je položení etiky jako pramene mravní výchovy a takřka ve všech kapitolách důsledně uplatňovaný historický aspekt v oblasti morálky i mravní výchovy. Je tu ještě další klad: v obsahu mravní výchovy je zevrubně rozpracována také výchova mravních vlastností osobního života, včetně mravních vlastností pohlavního, manželského a rodinného života. Oblast, bez níž se mravní výchova neobejde a která přece jen byla v literatuře přehlížena jako méně důležitá při výchově socialistického člověka. Mnohé myšlenky knihy by dnes možná autoři vyjádřili jinak. Ale to je pouze přirozená skutečnost, která souvisí s vývojem názorů ve společnosti.

Druhý díl, upravený a doplněný ve druhém vydání, obsahuje soustavnou metodiku mravní výchovy. V prvních čtyřech kapitolách se zabývá principy výchovy k socialistické mravnosti, metodami, formami a prostředky mravní výchovy a úlohou osobnosti učitele v mravní výchově. Další čtyři kapitoly zpracovávají zvláštnosti mravní výchovy podle věkových stupňů mládeže, poslední dvě pak pojednávají o možnostech mravní výchovy v čase mimo vyučování.

Skutečnost druhého vydání jako by nepřímo dokazovala, že naše pedagogická veřejnost má větší zájem o metodické příručky i v mravní výchově, než o publikace, v nichž se řeší klíčové teoretické problémy. A je to tak trochu škoda.

Milan Přadka